

“Maria Montessori on öelnud, et kui me õpetame lastele koostöös tegutsemist ja solidaarsust, siis ühtlasi õpetame me neile rahus elamist. See on haridussüsteemi panus maailma rahusse ja seda sõna kõige tõsisemas mõttes.”

- Liina Kersna, haridus- ja teadusminister

Abimaterjal Ukraina teema käsitlemiseks koolieelsetes lasteasutustes

Riigi üldised sõnumid

- Eestile **ei ole täna otsest sõjalist ohtu**. Venemaa tegevus on sõjaline agressioon Ukraina vastu, kus Eesti toetab Ukrainat ja Ukraina inimesi.
- Venemaa sõjalise agressiooniga Ukraina vastu kaasnevad **mõjud kogu Euroopale**, sealhulgas Eestile. Eesti **julgeolek on tänu NATOle kindlustatud**. NATO liitlased on praegusel kriitilisel julgeoleku ajal ühtsed ja valmis seisma silmitsi kõigi ohtude ja väljakutsetega.
- Eesti valitsus **arutab julgeolekuolukorda regulaarselt** ja riigil on tegevuskava mõjudega toimetulemiseks.
- Oluline on Ukraina **sõjapõgenikele pakkuda varju ja turvalist peatuspaika**, kuniks nad saavad koju tagasi pöörduda. Kui abi vajadus sõjapõgenikele kujuneb pikemaks, saab Eesti seda lahendada koostöös teiste riikide ja Euroopa Liiduga.
- Ukrainas toimuv puudutab isiklikult paljusid Eesti elanikke, nende lähedasi ja tuttavaid. On mõistetav, et olukord põhjustab ärevust ja muret. Oluline on kõigil Eesti elanikel, sõltumata rahvusest või kodukeelest, **säilitada rahu ja hoida kokku**.

Konfliktide vältimine koolieelses lasteasutuses

- Koolieelse lasteasutuse ülesanne on **tagada turvatunne nii laste kui õpetajate seas**. Kellelgi pole õigust teist kiusata ning lubamatu on igasugune vägivald või vaenu õhutamine.
- Näitame ise ja aitame ka lastel näidata üles ühtehoidmist, sallivust, sõbralikkust, heatahtlikkust ning **hoolivust iga inimese suhtes**.
- Koolieelsete lasteasutuste roll on pakkuda meedias ja ühiskonnas kajastatule **tasakaalukat ning rahustavat fooni**, hoidudes detailsetest sõda puudutavatest kirjeldustest (sõjakahjud, hukkunud, sanktsioonid jm).
- Koolieelne lasteasutus peab **koheselt märkama ja tegutsema juhul, kui täheldatakse vaenuõhutamist**, rahvuste või keele pinnal kiusamist. Igasuguse vägivalla osas, sh nii vaimse kui füüsilise osas, peab kehtima nulltolerants. Vaenu õhutamise märkamisel koolieelse lasteasutuse keskkonnas tuleb koheselt sekkuda.
Konsulterimiseks on avatud ka Haridus- ja Teadusministeeriumi kriisitelefoniid (5690 0353, 5690 0340).

Nii emotsionaalselt kui füüsiliselt turvalise koolieelse lasteasutuse keskkonna säilitamiseks soovitame kasutada lastega suhtluses järgnevaid põhimõtteid.

- Sõja algatamise otsus oli Vene riigipea otsus ning Eesti seda ei toeta.
- Eestis elavad inimesed ei vastuta Venemaa võimulolijate otsuste eest alustada sõda Ukrainas, mistõttu nende süüdistamine on alusetu.
- Eestis elab kümnetes eri rahvustes meie kaasmaalasi, kes kõnelevad peale Eesti riigikeele ka mitmeid erinevaid keeli.
- Keel ei näita seda, kuidas inimesed sõjasse suhtuvad.

Kuidas lastega sõjast rääkida

Koolipsühholoog Karmen Maikalu ning Eesti Lastekaitse Liidu spetsialistid annavad nõu lastevanematele ja õpetajatele, kuidas lastele toeks olla ning eakohaselt hetkel maailmas toimuvat selgitada.

LÄHTU LAPSEST

- Lapsed teavad ja kuulevad sõjateemast palju rohkem, kui me arvame – nad kuulevad telerist mööda minnes uudiseid, teisest toast vanemate omavahelist juttu või telefonivestlust, nad tajuvad täiskasvanute pingeid. Juba 4-5-aastased **mõistavad piisavalt palju, et nendega sel teemal rääkida.** Kui me lastega sellest ei räägi, jäävad nad oma mõtete, tunnete ja fantaasiatega üksi või räägivad nendest teemadest omavahel, ilma täiskasvanu toetava selgituseta.
- **Laste reaktsioonid hirmutavale infole võivad olla erinevad.** Mõni tahab sellest palju rääkida, ent mõni tõmbub hoopis endasse. Seetõttu võiks täiskasvanu alustada suuremate lasteaialastega ise juttu, näiteks küsides: „Mida sa oled sõjast kuulnud? Mida sa sellest arvad?“ Ära hakka kohe midagi selgitama, vaid esmalt kuula, mida laps arvab ja mõtleb, mis tunded ja hirmud tal selle teemaga on, mis küsimused tal on tekkinud. Julgusta last küsima, ära ignoreeri raskeid küsimusi, anna küsimustele eakohased vastused. Kui sa mõnele küsimusele vastata ei oska, siis nii ütlegi. Oluline on hoida lapsega usalduslikku suhet, olla temaga kontaktis ja püüda mõista, mis tema sees toimub.
- **Väiksemate laste puhul jälgi nende mängu ja omavahelisi vestluseid.** Kui seal on sõjateemasid, siis ära ignoreeri ega keela neid, pigem luba lastel endast välja rääkida, joonistada ja mängida seda, mis hingel. Täiskasvanu võiks laste mängu ja jutu jätkuks neil teemadel vestelda - küsida, mida nad mängivad ja joonistavad, lasta neil rääkida ja küsimusi esitada.
- **Selgita lapsele eakohaselt seda, mis on sõda, mis toimub.** Võid tuua paralleele lapse igapäevaelust: näiteks norivad mõned lapsed teistega tüli, mõni laps tahab teise asju endale. Oluline on öelda, et vägivaldne käitumine ja teistele haiget tegemine ei ole hea ning et sellele tuleb vastu seista.
- **Suure ärevuse ohumärgiks võib lapse puhul olla see, kui tema käitumises on toimunud mõni ootamatu muutus:** näiteks on laps muutunud kinniseks või kurvameelseks, lapse käitumine on muutunud agressiivseks või väljakutsuvaks,

lapsel on äkki tekkinud unehäired, voodimärgamine vmt. Samuti on riskigrupis need lapsed, kes on väga kinnised, kelle elus on toimunud hiljuti suuri muutuseid (nt kolimine, vanemate lahkumine, lähedase raske haigus või surm vmt) või kelle kodus ei ole piisavat toetust näiteks vanemate enda ärevuse tõttu. Lasteaiaõpetaja saab rääkida nende lastega individuaalselt ja uurida, kuidas neil läheb. Samuti saab lasteaiaõpetaja nõustada vanemat, kuidas last praegusel äreval ajal toetada. Väga oluline on see, et õpetajad ja lapsevanemad jagaksid omavahel infot lapse toimetuleku ja reaktsioonide osas sõjateemadel.

SÄILITA IGAPÄEVARUTIIN, TAGA LAPSELE TURVATUNNE JA PÖÖRA TÄHELEPANU POSITIIVSELE

- Laste ligipääsu sõjauudistele tuleb piirata. **Lapsevanem peab kontrollima, millised meediakanalid on lapsele kättesaadavad** - mitte ainult uudistesaadetes, vaid ka sotsiaalmeedias on palju infot sõja kohta, mis mõjub lastele hirmutavalt. Lapsed on väga tähelepanelikud. Seega, kui lapsed on läheduses, peavad täiskasvanud hoolega jälgima, millest ja kuidas nad omavahel räägivad.
- Tõenäoliselt võib sõjast juttu tulla iga päev. **Ära ignoreeri seda, kui laps selle teema esile toob või see tema mängust välja paistab.** On oluline, et lapsed saaksid oma mured välja rääkida, muidu ei suuda nad keskenduda muudele asjadele. Samas jälgi, et sõjateemat ei saaks liiga palju. Säilita nii palju kui võimalik lapse igapäevarutiin ja pööra tähelepanu toredatele tegevustele, liikuge lastega võimalikult palju. Rutiin tagab turvatunde ja positiivsed elamused ning füüsiline tegevus toovad äreval ajal pingelangust ja rõõmu. Kindlasti on praegusel keerulisel ajal vaja lapsevanematel võtta lastega rohkem aega ühisteks mängudeks, vestlusteks ning teha lapsi kaasates toredaid tegevusi.
- **Lastele tuleb kinnitada, et Eestis on turvaline** ja sõjaohtu ei ole. Neile võiks rääkida, et on palju riike ja tähtsaid riigitegelasi, kes on meie sõbrad, kes teevad iga päev kõik selleks, et see sõda kiiresti ära lõpetada ja on lubanud meid kaitsta. Rõhuta, et me oleme üheskoos ja aitame üksteist. On oluline anda lastele teadmist, et häid ja abivalmis inimesi on maailmas palju. Võid lastele jagada positiivseid lugusid sellest, kuidas seistakse sõja vastu, kuidas pakutakse abi ja toetust.
- **Kui lapsed on mures Ukraina inimeste pärast** ja küsivad, kas keegi saab seal surma, võib nendele öelda, et jah, mõned inimesed tõesti surevad, ent enamus inimesi on sõja eest peidus varjendites või on tulnud peitu teistesse riikidesse.

- Laste abitust ja ärevust aitab vähendada ka see, kui nad saavad ise midagi sõjas olevate inimeste toetuseks teha või seda toetust näidata. Lapsevanemad saavad lastega koos osta abivajavatele inimestele vajalikke asju, lasteaias võib lastega joonistada rahust, teha sõbralikkuse ja abivalmiduse teemalisi üritusi jne. Lastega neid teemasid käsitledes ei peaks rõhutama niivõrd sõda ja vägivalda kui just seda, et meie ise saame muuta maailma paremaks, kui oleme üksteisega sõbralikud ja abivalmid.
- **Sõjast rääkimine võib teha lapsed emotsionaalseks.** Jälgi, et teema lõpeks lootusriikka ja positiivse noodiga. Vajadusel võid enne muu tegevuse juurde asumist teha lapsega mõne lõõgastusharjutuse.
- Samuti võiks lastega arutleda selle üle, kuidas muremõtetega toime tulla: räägin vanemate või õpetajaga, teen hingamisharjutusi ja toredaid tegevusi, jooksen, joonistan vmt.

IGA INIMENE EESTIS ON OLULINE

- Lastele on väga oluline selgitada, et **Eestis on kõik lapsed ja täiskasvanud olulised** sõltumata rahvusest, soost, emakeelest jne. Eestis elab kümneid eri rahvustes kaasmaalasi, kes kõnelevad peale Eesti riigikeele ka mitmeid erinevaid keeli. Keel ei näita seda, kuidas inimesed sõjasse suhtuvad.

LAPS VAJAB TOIMETULEVAT TÄISKASVANUT

- Praegune olukord tekitab ärevust ka täiskasvanutes, see aga suurendab laste ärevust. On oluline endale seda teadvustada ja sellega teadlikult tegeleda. Täiskasvanu ei pea oma ärevust laste eest täielikult varjama, ent saab sisendada rahu ja lootust ning anda lastele eeskujuga, kuidas ärevusega toime tulla. **Lastele on oluline näha, et täiskasvanud saavad hakkama.**
- **Ära jälgi päevad läbi uudiseid**, võta teadlikult aega enda väljalülitamiseks. Uudistega kursis olemine on vajalik, aga me ei jaksaks olla pidevas pingeseisundis. Hoia rutini, tee tegevusi, mis mõjuvad lõõgastavalt, võta lapsed ja mine välja jalutama, liiguta end - füüsiline koormus ja värske õhk mõjuvad rahustavalt.

Kui lastel või töötajatel tekib sõjaga seonduvaid hirme ja muresid, on kõik 24/7 oodatud helistama ja abi küsima **Lasteabi telefonil 116111**, kirjutama veebis lasteabi.ee või

info@lasteabi.ee, samuti **koolipsühholoogide nõuandeliinilt** eesti keeles 1226 (tööpäeviti kl 16-20) ja vene keeles 1227 (teisipäeviti kl 16-20).

Lisamaterjalid

- [Video](#), kus lastepsühhaater Anne Kleinberg selgitab, kuidas rääkida sõjast nii väiksemate kui ka suuremate lastega.
- Sotsiaalkindlustusameti koostatud [infojoonis](#), kuidas lapsele traagilisi sündmusi selgitada.
- **Teeviit noorteportaal** www.teeviit.ee.

Põhipunktid Ukraina lähiajaloo ja sõja tagamaadest

- Olenemata Ukraina püüdlustest demokraatia ja Euroopa Liidu suunal on **Venemaa alati näinud Ukrainat kaotatud territooriumina** ning soovinud, et Ukraina riik oleks Venemaa mõjuvõimu all.
- Venemaale ei ole meeldinud, et Ukraina on liikunud üha kiiremini demokraatlike väärtuste ja Euroopa Liidu suunal. **Venemaa poliitikud on näinud Ukraina tugevnemises ja lähenemises Euroopa Liidule ja NATOle ohtu Venemaale.**
- **24. veebruari varahommikul algas Venemaa sõjaline sissetung Ukrainasse.** Lääneriigid kehtestasid Venemaale sanktsioonid ja alustasid Ukraina toetamist rahalise abi ja relvadega.

Lihtne ajalootelg selgitamiseks erinevas vanuses lastele

- Viimane suur sõda maailmas oli II maailmasõda, mis toimus aastatel 1939-1945.
- Pärast II maailmasõja lõppu loodi rahvusvahelised organisatsioonid (ÜRO, NATO, Euroopa Liit, OECD, Euroopa Nõukogu), mille eesmärk oli ja on rahu hoidmine.
- Paljud riigid jäid pärast II maailmasõja lõppu Nõukogude Liidu okupatsiooni alla. Nad ei olnud iseseisvad riigid, vaid kuulusid liiduvabariikidena Nõukogude Liidu koosseisu (näiteks Eesti, Läti, Leedu ja Ukraina) või olid Varssavi Lepingu Organisatsiooni liikmetena NSV Liidu mõjusfääris (näiteks Poola ja Saksa Demokraatlik Vabariik).

- Ukraina ja Eesti iseseisvusid taas 1991. aastal pärast Nõukogude Liidu lagunemist (Eesti taastas iseseisvuse 20. augustil, Ukraina 24. augustil). Eesti võttis pärast iseseisvuse taastamist kohe suuna läände ning sai 1991. aastal ÜRO liikmeks ja 2004. aastal Euroopa Liidu ja NATO liikmeks.
- Ukraina areng oli keerulisem. Kuigi Ukraina oli 1994. aastal esimene endine Nõukogude Liidu riik, kes sõlmis Euroopa Liiduga partnerlus- ja koostööleppe, siis ei ole Ukraina areng Euroopa Liidu ja lääne suunal olnud nii kiire kui Eestil ja paljudel teistel riikidel. Ukraina võimu juurde jäi palju endiseid nõukogudeaegseid poliitikuid. Euroopa Liidu liikmeks saamist on takistanud korruptsioon ja riigi madal majanduslik areng.
- Ukraina pürgimused Euroopa Liitu jätkusid pärast 2014. aasta revolutsiooni, mille käigus tagandati venemeelne president Viktor Janukovitš Ülemraada poolt. Janukovitš kaotas võimu ja evakueerus Venemaale.

Põhjalikum ülevaade: [eesti keeles](#); [vene keeles](#)

Kust saab lisainfot?

- **Haridusametuste jaoks** on ministeeriumi kodulehele loodud [alamleht](#), kus täiendatakse pidevalt sisserännanud **lastele hariduse andmisega** seonduvat.
- **Harno** [kodulehelt](#) leiab abistavaid metoodilisi materjale, juhendvideosid ning infoseminare.
- **Kriis.ee kodulehel** on kolmes keeles alamleht [Julgeoleku olukord Euroopas](#), kust leiab teemakohast infot.
- **Koolipsühholoogide nõuandeliinilt** 1226 saab abi eesti keeles tööpäeviti kl 16-20 ja vene keeles numbrilt 1227 teisipäeviti kl 16-20 ning **24/7 lasteabi** telefonil 116111 või kirjutada veebis [lasteabi.ee](#) või [info@lasteabi.ee](#).
- Vajadusel saab Ukrainat puudutavates küsimustes abi ka **riigiinfo telefonilt** 1247.